

**МАСТАЦКІЯ СРОДКІ ЗАХАВАННЯ АЎТАРСКАГА ГОЛАСУ
Ў БЕЛАРУСКІМ ПЕРАКЛАДЗЕ
«ЖАНИЦЬБЫ ФІГАРО» П.-А. БАМАРШЭ**

Л. Ю. Субат

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, г. Мінск;
lyubasubot@gmail.com;
наук. кір. – А. А. Барысеева, канд. філал. нав., дац.*

Артыкул прысвечаны першаму мастацкаму перакладу камедыі Бамаршэ «Жаніцьба Фігаро», які належыць беларускаму паэту і перакладчыку А. Дудару. Навуковая навізна заключаецца ў тым, што ўпершыню ў беларускім літаратуразнаўстве вызначаецца спецыфіка перакладчыцкай стратэгіі А. Дудара ў параўнанні з перакладам «Жаніцьбы Фігаро» на рускую мову. Перакладчыцкая стратэгія А. Дудара скіраваная на імкненне захаваць на розных узроўнях тэксту камедыі Бамаршэ «народную спрощанасць» гумарыстычных фармулёвак і характарыстык, нацыянальную аўтэнтычнасць імёнаў і фразеалогіі, выразную адметнасць аўтарскай рэмаркі.

Ключавыя словы: драматургія; камедыя; мастацкі пераклад; перакладчыцкая стратэгія; творчая асоба аўтара.

У сферы мастацкага перакладу дагэтуль не вызначана такое пытанне: перакладаць тэкст так, каб захаваць дасканаласць твора, ігнаруючы магчымае неразуменне чытачом некаторых рэалій пэўнага гістарычнага і культурнага кантэксту, ці так, каб нават самы абьякавы чытач цалкам асэнсаваў напісанае, але адкінуць аўтэнтычнасць светапогляду аўтара? Напрыклад, К. І. Чукоўскі, вядомы не толькі як празаік і дзіцячы паэт, але і як тэарэтык мастацкага перакладу, у сваіх працах не аднойчы звяртае ўвагу на праблему перадачы ў мастацкім перакладзе «аўтарскага Я». У кнізе «Высокае мастацтва» (1941) ён піша: «Для таго, каб перакладаць Бальзака, яму [перакладчыку. – Л. С.] трэба хоць часткова ператварыцца ў Бальзака, засвоіць сабе ягоны тэмперамент, заразіцца ягоным пафасам, ягоным паэтычным адчуваннем жыцця» [1]. Адпаведна паўстае пытанне: якім чынам можна захаваць не змест, не настрой твора, а аўтарскі погляд, ягоны стыль і ягоную волю?

У межах гэтага пытання вылучаецца аспект захавання волі аўтара ў драматургіі, дзе яна мінімальна адбіваецца на тэксце. Таму была пастаўленая мэта: прасачыць адлюстраванне «аўтарскага Я» ў перакладзе драматычнага твора прадстаўнікамі розных перакладчыцкіх школ. Згодна з мэтай былі пастаўленыя задачы:

- абраць перакладны драматычны твор, у якім перакладчык выразна вырашаў бы пытанне захавання «аўтарскага Я»;

- параўнаць вылучаны пераклад с перакладам іншай перакладчыцкай традыцыі;
- вылучыць мастацкія сродкі, праз якія перакладчык можа захаваць волю аўтара;
- прааналізаваць падабенствы і адрозненні перакладчыцкіх стратэгіяў у адабраных тэкстах.

Пытанне можна разгледзець на прыкладзе першага беларускага перакладу п'есы П'ера Бамаршэ «Жаніцьба Фігаро», зробленага паэтам і перакладчыкам Алесем Дударом (Аляксандрам Дайлідовічам) у 1934 годзе. Выбар твора абумоўлены тым, што менавіта ў трыццатыя гады ХХ стагоддзя пытанне аб «аўтарскім Я» надзвычай востра стаяла перад школамі перакладаў, якія фарміраваліся ў савецкай літаратуры. У беларускай літаратуры, багатай на перакладчыцкія традыцыі, адным з самых заўважных літаратараў таго часу, што валодалі замежнымі мовамі, быў менавіта А. Дудар. Ён з'яўляецца першым перакладчыкам на беларускую мову «Фаўста» І. В. Гётэ, «Анегіна» А. С. Пушкіна, паэмы «Германія. Зімовая казка» Г. Гайнэ, «Вільгельма Тэля» Ф. Шылера, «Жаніцьбы Фігаро» П. Бамаршэ. Разнастайнасць і глыбіня яго перакладчыцкага досведу дае нам падставы думаць, што і гэтак пытанне ў сваёй працы ён свядома вырашаў. Разгледзець перакладчыцкую стратэгію А. Дудара (як прадстаўніка беларускай школы перакладу) можна ў параўнанні са стратэгіямі М. Любімава (як прадстаўніка адной з рускіх школ).

Вядома, што А. Дудар арыентаваўся на працы К. Чукоўскага. Таму можна чакаць, што пры перакладах ён імкнуўся да мінімальнага скажэння творчай асобы аўтара.

Канешне, даследаванне адметных рыс творчай асобы Бамаршэ – даволі аб'ёмная праца, якая яшчэ мае быць зроблена, але ў хрэстаматыйным уяўленні фіксуюцца наступныя рысы яго аўтарскай індывідуальнасці:

- спалучэнне народнага гумару і дасціпнай мудрагелістасці;
- замена асветніцкага пафаса на трапную афарыстычнасць анекдота;
- практыцызм і кемлівасць замест дыдактызму і маральных імператываў.

У гэтым сэнсе, па заўвагах А. Джывелегава, Бамаршэ дадаваў колеры і адценні да ідэалаў еўрапейскага асветніцтва.

Так, адпаведна гэтым рысам, А. Дудар у сваім перакладзе «Жаніцьбы Фігаро» карыстаўся пэўнымі прыёмамі, якія вызначаюцца на розных узроўнях арганізацыі тэксту.

Ужо ў спісе дзеючых асоб заўважная пазіцыя беларускага перакладчыка: імёны Шэрубена і Педрыля, якія вядомыя тагачасным

чытачам па італьянскім лібрэта да оперы В. А. Моцарта «Жаніцьба Фігаро» як «Керубіно» і «Пэдрыльо», у А. Дудара маюць французскі фанетычны малюнак. Рускія ж перакладчыкі (М. Любімаў, Б. Морыц) транскрыбуюць гэтыя імёны менавіта на італьянскі манер. Канешне, з пункту гледжання літаратурнага маркетынга знаёмыя вуху «Керубіно» і «Пэдрыльо» – больш удалы варыянт. Але ў такім выпадку паўстае пытанне аб аўтэнтычнасці перакладу, аб дасканаласці гукавога вобраза, дый гэтае пытанне не толькі фанетычнага, але і акцэнталагічнага характару.

Што тычыцца гукапісу, то адзін з аспектаў, праз які можна адсачыць ступень захавання аўтарскага голасу Бамаршэ і наогул французскага светапогляду, – прынцып перакладу гукаперайманняў і гукапераймальных слоў (табл. 1, прыклады 1, 2). Зразумела, што аноматапеічная лексіка ў розных мовах адрозніваецца, і за адным і тым жа гукам ужо замацаваўся пэўны фанетычны партрэт. Таму перад перакладчыкам зноў жа паўстае задача вызначыць перакладчыцкую стратэгію. На першым прыкладзе бачна, як А. Дудар імкнуўся захаваць арыгінальны фанетычны склад, ці, прынамсі, контур гукапераймання («сгас» – «трах»), а не адаптаваць яго і ўпісаць у кантэкст, як тое адлюстравана ў перакладзе на рускую («гопля»). Нават калі нам здаецца больш звычайным варыянт М. Любімава ў якасці гука скоку, у арыгінале Бамаршэ апісвае гук больш падобны нават не на скок, а на трэск, што і перадаў беларускі перакладчык. Іншае гукаперайманне на рускую наогул перакладзенае не было.

На другім прыкладзе бачна, як па-рознаму можна перакласці слова «шугіге» – «шэпт». Беларускі перакладчык, у адрозненне ад свайго рускага калегі, захаваў выразны вібрант («не бурчы»), праз што фанетычная афарбоўка выразу засталася больш ці менш першаснай. Але М. Любімаў абраў слова, якое па сутнасці адпавядае непасрэдна гуку шэпту («шум»). Можна сказаць, што А. Дудар імкнуўся перадаць знешнюю, а М. Любімаў – унутраную форму слова.

Але гукаперайманнямі праца з фанетычным узроўнем твора не абмяжоўваецца. Наступны прыклад (табл. 1, прыклад 3) тычыцца ўласна гукавога малюнка рэплікі «Elle vous le contera de reste». Пакуль пераклад М. Любімава падаецца залішнім, беларускі пераклад захоўвае ёмістасць і пругкасць французскага выразу, які яшчэ і аказваецца даволі здатным беларускаму «Яна раскажа вам рэшту».

Цікава, што пэўная дасканаласць беларускага перакладу выходзіць за межы тэксту на ўзровень рэмарак (табл. 1, прыклад 4). То-бок ад стратэгіі перакладу можа залежыць нават напружанасць на сцэне і, такім чынам, у глядзельнай зале. Так, рэмарка «il l'embrasse» («ён яго абдымае»)

перакладзеная А. Дударом літаральна, а М. Любімавым – кантэкстуальна, бо папярэдняя дзеянню рэпліка з’яўляецца інвектывай да пацалунку («Vaise-moi» – «пацалуй мяне»). Пераход гэтага несупадзення ў беларускі пераклад захоўвае аўтарскую волю, нават калі матывіроўка можа быць не зусім зразумелая.

Прааналізаваўшы два пераклады, можна зрабіць выснову аб тым, што ў выяўленні творчай асобы аўтара М. Любімаў і А. Дудар прытрымліваюцца розных перакладчыцкіх стратэгий. У перакладзе А. Дудара на лексічным, фанетычным і граматычным узроўнях назіраецца імкненне перакладчыка захаваць «народную спрошчанасць» гумарыстычных фармулёвак і характарыстык, нацыянальную аўтэнтычнасць імёнаў і фразеалогіі, выразную адметнасць аўтарскай рэмаркі. У перакладчыцкіх рашэннях М. Любімава назіраецца імкненне наблізіць французскі тэкст да стэрэатыпаў успрымання рускамоўнага чытача, імкненне надаць фразеалогіі і рэмаркам больш універсальны выгляд. Але дадзенае даследаванне ёсць не вычарпальнай характарыстыкай узнятай праблемы, а толькі пунктам адліку для далейшага вывучэння як у аспекце «творчай асобы аўтара», так і ў пытаннях перакладчыцкіх стратэгий.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. *Бомаршэ, П.-А.* Жаніцьба Фігаро / П.-А. Бомаршэ. – Мн.: БДВ, 1934.
2. *Бомарше, П.-О.* Карон де. Безумный день или женитьба Фигаро [Электронный ресурс] / П.-О. Карон де Бомарше. Режим доступа: https://librebook.me/la_folle_journ_e_ou_le_mariage_de_figaro/vol1/1 – Дата доступа: 10.02.2022.
3. *Чуковский, К. И.* Высокое искусство [Электронный ресурс] / К. И. Чуковский. Режим доступа: <https://www.litmir.me/br/?b=103556&p=1>
4. *Beaumarchais, P.-A.* Le Mariage de Figaro / P.-A. Beaumarchais. Mode d'accès: https://www.bibliotheque-agglomer.com/userfiles/album/11527/big/media/45563_2144-PIERRE_AUGUSTIN_CARON_DE_BEAUMARCHAIS-Le_mariage_de_figaro-%5BInLibroVeritas.net%5D.pdf – Date d'accès: 05.02.2022.

Каардынаты	Арыгінал	Пераклад А. Дудара	Пераклад М. Любімава
Акт 1. Сц. 1, рэпліка Сюзанны	Fort bien! mais quand il aura tinté le matin, pour te donner quelque bonne et longue commission; zeste , en deux pas il est à ma porte; et crac , en trois sauts....	Вельмі добра! Але калі ён раницай пазвоніць, каб даць табе добрае і доўгае даручэнне, дзынь! — за два крокі ён ужо ля маіх дзвярэй, і трах! — у тры скокі...	Прекрасно! Но как-нибудь он позвонит утром и ушлет тебя надолго по какому-нибудь важному делу: раз-два, и готово, он уже у моих дверей, а затем — гопля , в три прыжка ...
Акт 1. Сц. 11, рэпліка Фігаро	Il faut ruser. Point de murmure à ton départ	Трэба хітрыць. Не бурчы больш пра ад'езд.	Нужно ухитриться. Никакого шума при твоём отъезде.
Акт 1. Сц. 3. Апошняя рэпліка Фігаро	Elle vous le contera de reste .	Яна раскажа вам рэшту .	Она вам расскажет, еще и от себя прибавит.
Акт 1. Сц. 10 Рэпліка Фігаро	Baise-moi donc aussi, Capitaine. (il l'embrasse .)	Аднак, пацалуй мяне, капітан!(абнімае яго).	Поцелуй же и меня, капитан! (Целуется с ним).